

Kandidato (-ės) grupės ir eilės numeris egzamino vykdymo protokole _____

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI)

Teksto suvokimo užduotys

2011 m. valstybinis brandos egzaminas
(pagrindinė sesija)

2011 m. birželio 1 d.

Trukmė – 1,5 val. (90 min.)

Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.

Albertas Zalatorius

MES IR KUDIRKA

1 Su kokių jausmų šiandien einame prie Vinco Kudirkos, didžiojo pasišventėlio, ant Lietuvos aukuro sudeginusio ne tik save, bet ir savo meninį talentą, galėjusio tapti dideliu rašytoju, bet pasirinkusio sunkų ir ne visada įvertinamą didelio patrioto ir didelio piliečio kelią? Šis kelias niekam negarantuoja tokios pastovios ir ilgos šlovės kaip menininko kelias, nes patriotą ir pilietį tauta prisimena tik tada, kai jai sunku, o menininkai mylimi visuomet.

2 Bet į šią rūsčią teisybę galima pažiūrėti ir iš kitos pusės. Kažin ar be Kudirkos, be kitų didžiųjų devynioliktojo amžiaus mūsų patriotų – be Simono Daukanto, Motiejaus Valančiaus, Jono Basanavičiaus, Povilo Višinskio – mes šiandien būtume **mes**, – sąmoninga, istorijos galutinai nedeformuota ir nenušluota tauta. Kažin ar be jų dabar būtų kam žavėtis nors ir genialiausiai sukurtais lietuviško žodžio šedevrais.

3 Taigi kokie jausmai mus šiandien užplūsta, kai tariame Kudirkos vardą? Tas, kas nemėgsta į save žiūrėti bliviai ir kritiškai, gali švytinčiu veidu kalbėti apie meilę ir pasididžiavimą, dėkingumą, susižavėjimą ir kitas taurias emocijas. Bet vis dėlto ilgą laiką šios emocijos buvo nustumtos į pogrindį, pasireiškėdavo siaurame draugų rate, o į viešumą jų niekas neišleisdavo.

4 Sovietmečiu Kudirka liko aklinau užblokuotas. Kodėl? Nemanau, kad šiandien kas galėtų į tą klausimą atsakyti teiginius remdamas argumentais. Atsakyti galima nebent pasitelkus logiką ir nuojautą. Pabandyčiau taip ir padaryti.

5 Kudirka buvo tikrai laisvas žmogus, liberalas pačia geriausia prasme. Tiesa jam buvo svarbesnė už idėją. Dėl Lietuvos ateities jis galėjo atiduoti visas jėgas, ginti lietuvių nuo imperinės rusų politikos iki paskutinio kraujo lašo, bet jis net taktiniais sumetimais neužsimerkdavo prieš pačių lietuvių gyvenimo ydas – tinginystę, nerūpestingumą, bailumą, pasišventimo stoką, nuomonės neturėjimą, „parsidavimą už činovniko žvaigždutę prie kepurės“, nenorą „sugriaut ramų buržuazo gyvenimą“, pavydą, orumo praradimą, keliaklupsčiavimą, o ypač prieš vadinamąsias denunciacijas (įskundimus), kurias laikė šlykščiausiu elgesiu, ir tokius žmones vadino „šungalviais“. Kudirkos protas lyg skalpelis negailestingai skrodė visuomenės kūną, užtat jo išvados turėjo ir turi kur kas didesnę įtikinamumą galią negu tų, kurie vieną pusę smerkia, o kitą tik aukština. Jo samprotavimai buvo per daug įžvalgūs, o argumentai per daug stiprūs, kad juos būtų galima rodyti mūsų visuomenei, nuo kurios stalinizmo ir brežnevizmo epochoje analogiški reiškiniai buvo kruopščiai maskuojami.

6 Kudirka mokėjo įsiskverbti į kruopščiai maskuojamus imperijos centralizavimo metodus, pamatyti globalius tikslus pačioje užuomazgoje – mažyčiuose, iš pažiūros nekaltuose veiksniuose. Jis suvokė, kokia diferencijuota ir lanksti yra tautų asimiliavimo metodika, paremta bizūno ir pyragaičio principu.

7 Dar viena Kudirkos raštų savybė, gąsdinusi „tautų draugystės“ nekaltybę saugančius cerberius, buvo jo publicistikos konkretumas. Tik retais atvejais Kudirka samprotaudavo retoriškai ir abstrakčiai, nors tai jam puikiai sekėsi – tada prasiverždavo neišekvotas jo beletristinis talentas. Jis triuškindavo savo oponentus gausiomis citatomis iš jų pačių laikraščių, pasitelkdamas įvairius dokumentus, statistinius duomenis, pasinaudodamas gyvais išpūdziais ir gausiais faktais, kuriuos pateikdavo *Varpo* korespondentai. Abstrakčiausias Kudirka buvo eilėraščiuose. Nors tuose eilėraščiuose kondensuotai išreikštos visos pagrindinės jo idėjos, vis dėlto juos greičiau buvo galima parodyti dabartiniam skaitytojui, nes pavojaus atveju nesunku buvo kūrinius iškomentuoti kaip bendražmogiškus.

8 Aišku viena, Kudirka tebėra aktualus, daugelį jo idėjų dar reikia įgyvendinti. Sakysime ir didžiuosimės tuo, nes nėra didesnio pagyrimo praeities rašytojui kaip jo gyvybingumas ir nėra didesnės padėkos kaip noras pasiremti jo išvadomis.

1989, sausio 10

Pagal A. Zalatoriaus „Mes ir Kudirka“, *Literatūra ir laisvė*, V., Baltos lankos, 1998.

Atsakykite į klausimus, remdamiesi A. Zalatoriaus tekstu.

1. Apie kokią V. Kudirkos auką kalbama 1 pastraipoje?

Juodraštis

(1 taškas)

2. Paaiškinkite, ką A. Zalatorius vadina „rūsčia teisybe“.

Juodraštis

(2 taškai)

3. Apie kokius **du** prieštaravimus A. Zalatorius kalba 3 pastraipoje?

Juodraštis

anksčiau

dabar

(2 taškai)

4. Remdamiesi 5–7 pastraipomis, suformuluokite **du** teiginius, paaiškinančius, kodėl V. Kudirkos knygas bijota leisti sovietmečiu.

Juodraštis

1)

2)

(2 taškai)

5.1. Savais žodžiais paaiškinkite pasakymą „tautų draugystės“ nekaltybę saugantys cerberiai“.

Juodraštis

(2 taškai)

5.2. Kokia stiliaus figūra yra šis pasakymas?

Juodraštis

(1 taškas)

NEPAMIRŠKITE ATSAKYMŲ PERKELTI Į ATSAKYMŲ LAPĄ

Perskaitykite tekstą ir atlikite užduotis.

Marijus Šidlauskas

VINCAS KUDIRKA AMŽIŲ KRYŽKELĖJE

1 Ar šiandien mūsų santykis su Kudirka neprimena paviršutiniško šuoliavimo ir proginio atsitiktinumo? Mes, vieningai pasitelkdami didžiojo varpininko vardą ir idėjas istorinių lūžių dienomis, pavertėme jį privaloma tautinių ir valstybinių ritualų dalimi. Puikiai prisimename, kokie įspūdingi buvo Maironio 125-mečio ir Kudirkos 130-mečio minėjimai, sutelkę mus po Sąjūdžio vėliava ir išvedę į Baltijos kelią. Taip, mes išgirdome Kudirkos „Kelkite!“, tačiau ar paklusome ne mažiau svarbiam jo liepimui – „Labora“? Praėjus banguotam dešimtmečiui, aiškiai matyti, kad kantrus, programiškai apgalvotas darbas tėvynės naudai ir žmonių gėrybei tėra silpnoji mūsų vieta. Iki šiol neturime akademinės Kudirkos biografijos, o tik tuos pačius beletrizuotus ar kraštotyrimus pasakojimus, nematyti šiuolaikiškų analitinių klasiko kūrybos ir plačiašakės veiklos tyrinėjimų. Suprantama, kartkarčiais rituališkai pagarbinti lengviau, nei nuolat ir atsakingai gerbti, išsipareigoti nenutrūkstamam, tolydžio kūrybiškai atnaujinamam dialogui su savąja istorija ir kultūra.

2 Laikantis Kudirkos moralinio kodekso – kovoti dėl minties „liuosybės“, drįsti apginti savo nuomonę ir į akis „svietui“ pasakyti teisybę – reikėtų leisti sau išvysti Kudirkos asmenį ir darbus ne tik kaip spindintį monolitinį granitą, bet ir kur kas spalvingesnėje, prieštaringesnėje egzistencinių bei psichologinių įtampų erdvėje. Vaižgantas, beje, pabrėžė, jog Kudirka buvo „didis ir drauge paprastas žmogus“ ir, skirtingai nuo mūsų, nė nemanė to paprasto žmogiškumo iš jo atimti.

3 Kudirka išgyveno sudėtingą netikros tapatybės dramą. Tautinis šios dramos aspektas – atsivertimas su „Aušra“ rankoje – yra autobiografiškai paliudytas ir tapęs sakralinio tautinio sąmoningumo mitologema¹. Vaižgantas primena proziškesnes, tačiau ne mažiau dramatiškas šio lūžio prielaidas – „tik aiškiai išsigalintis tuberkuliozas, aiškiai pakirsdamas gražų jo kūną, permetė jį visai kiton kryptin neg ta, kuria jis ėjo išstisus trisdešimts metų“. Tačiau įvairiausių kryžkelių bei „permetimų“ nestigo ir per tuos „išstisus trisdešimts metų“. Neminint paskalų apie nusišovusias grafaites ir lengvapėdes tarnaites, asmenybės komplikacijas rodo ir profesiniai „nepataikymai“: teologija, filologija, pagaliau medicina – nė viena šių sričių taip ir netapo tikruoju Kudirkos pašaukimu; jis labiausiai reikėsi organizaciniu darbu ir publicistika. Regis, Kudirka dažniau, nei galėtume manyti, pasijusdavo ne tas, kas norėjo būti ar kuo buvo laikomas. Vaižgantas nusistebėdamas pažymi, jog „varpininkai, su kuriais Kudirkai tekdavo dirbti, jo nemaž nelaikė savo lyderiu, o tik žmogum, didžiausiai susirūpinusiu „Varpo“ dalykais ir labiausiai nusimanančiu Lietuvos dalykuose“. „Tėvynės varpuose“ ištis aptinkame vietų, rodančių, kad Kudirkos santykiai su „Varpo“ redakcija yra buvę vėsoki, o kai kada netgi irzlaki. Tikrosios egzistencijos ir noro gerai atrodyti neatitikimas dramatiškai ryškėja epizode, kai mirtininkas Kudirka, „žmogaus šešėlis“, anot Gabrielės Petkevičaitės-Bitės, išsina pasitikti jį lankančių jaunųjų inteligentų, pasidabinęs naujintele eilute ir briliantiniu žiedu. Asmeniškąji tragika demonstratyviai slepiama nuo pašalinės akies, nors ją jau paliudijo „mylimiausio“ kūrinio Džordžo Gordono Bairono „Kaino“ vertimo lietuviškos intonacijos: „Tai, rodos, plyšta nuo minčių galva, / Krūtinę degina liepsna tarytum. / Argi negalima mirties apveikt!“

4 Asmeniškų įtampų bei prieštarų būtų galima suminėti daug. Jaunystėje buvęs dailiosios lyties numylėtinis, gyvenime taip ir liko be šeimos ir, nors į gyvenimo pabaigą atsirado bičiulė Valerija Kraševska, apskritai moterų atžvilgiu laikėsi atsargiai ir įtariai. Mokė liaudį asmens higienos, nors, anot Vaižganto, „buvo netvarkos žmogus, niekada nemokėjęs dienos skirti nuo nakties“. Toks nevienalytis, kibirkščiuojantis, tačiau realiai žmogišką matą atitinkantis fonas jau geba suteikti tezei „didis ir drauge paprastas žmogus“ gyvybingos autentikos ir nebereikalauja užsimerkti prieš žmogaus silpnybes, savas ir svetimas. Ima ryškėti slapčiausia ir asmeniškiausia gyvenimo kaina, ir tada žinomos Kudirkos stiprybės ima virsti iš monumentalaus stulpo į dvigalvę gyvumo hidrą. Toji hidra žino, kaip kautis su amžiniais savo priešais – baime ir tironija, įtarumu ir nemeile, dvasios ir kūno tingumu, melu ir puikybe. O mes,

¹ Mitologema – kurios nors mitologijos elementas, baigtinę mintį išreiškiantis mito motyvas.

užduotį rikiavęsi pergalės paradui, turėtume neklystamai žinoti, „kada lietuvis verkia, kur džiaugiasi, kur vargsta, o kur turtuose“. Ir kodėl. Tada išstversime ir nepasiklysimė amžių kryžkelėse.

1999, sausio 9

Pagal M. Šidlausko „Vincas Kudirka amžių kryžkelėje“, *Orfėjas mokėjo lietuviškai*, V., Homo liber, 2006.

Atsakykite į klausimus, remdamiesi M. Šidlausko tekstu.

6.1. Remdamiesi 1 pastraipa įvardykite, koks M. Šidlausko požiūris į šiuolaikinės visuomenės santykį su V. Kudirka.

Juodraštis

(1 taškas)

6.2. Nurodykite **tris** argumentus, kuriais šis požiūris pagrindžiamas.

Juodraštis

1)

2)

3)

(3 taškai)

7. Remdamiesi 2 pastraipa savais žodžiais įvardykite V. Kudirkos moralinio kodekso nuostatas.

Juodraštis

1)

2)

(2 taškai)

8. Apibendrinami 3 pastraipą įvardykite **tris** V. Kudirkos tapatybės dramos aspektus.

Juodraštis

1)

2)

3)

(3 taškai)

9. Suformuluokite M. Šidlausko teksto pagrindinę mintį.

Juodraštis

(1 taškas)

NEPAMIRŠKITE ATSAKYMŲ PERKELTI Į ATSAKYMŲ LAPĄ

10.1. Paašškinkite M. Šidlausko teksto pavadinimo prasmę remdamiesi visu tekstu.

Juodraštis

(2 taškai)

10.2. Kokia stiliaus figūra vartojama pavadinime?

Juodraštis

(1 taškas)

Atsakykite į klausimą, remdamiesi abiem tekstais.

11. Kuo abiejų autorių požiūriai į V. Kudirką panašūs ir kuo skiriasi? Įvardykite panašumą ir skirtumą.

Juodraštis

panašumas

skirtumas (A. Zalatorius)

skirtumas (M. Šidlauskas)

(3 taškai)

NEPAMIRŠKITE ATSAKYMŲ PERKELTI Į ATSAKYMŲ LAPĄ

RIBOTO NAUDOJIMO

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

LIETUVIŲ KALBA (GIMTOJI) ♦ Teksto suvokimo užduotys ♦ 2011 m. valstybinis brandos egzaminas ♦ Pagrindinė sesija

---

(iki teisėtai atskleidžiant vokus, kuriuose yra valstybinio brandos egzamino užduoties ar jos dalies turinys)

